

Sydämetään sallalaisia: tutkimus Ruotsin lappilaisista

Vesa Heikkinen

TIETEESÄ
TAPAHTUU
74
N N I H V A

Snellman, Hanna: *Sallan suurin kylä – Göteborg. Tutkimus Ruotsin lappilaisista.* SKS 2003, 295 s.

Sanomalehti *Koillis-Lapin* pakinoista jäi aikanaan elämään sanonta ”sallalainen muistelee menneitä”. Nykyään hokema saatetaan livauttaa keskusteluissa sopivaan paikkaan, kun joku keskustelijoista uppoaa liian syvälle menneisyyden syövereihin. Syvälle sukeltavasta menneiden muistelusta on kyse myös Hanna Snellmanin kirjassa *Sallan suurin kylä – Göteborg*.

Snellman tarkastelee kansatieteellisessä tutkimuksessaan 1960- ja 1970-luvulla Lapista Göteborgiin muuttaneiden sopeutumista uudelle kotiseudulle. Snellman selvittää, miten lappilainen tausta näkyi muuttajien elämäntavoissa uudessa kotimaassa. Hän pohtii myös, mitkä ovat keskeiset göteborginsuomalaisuuteen liittyvät kokemukset.

Tutkimuksessa Salla edustaa yleisemmin Lappia, Göteborg yleisemmin suurkaupunkia. Kuten kirjoittaja huomauttaa, Salla ei ehkä kuitenkaan ole kovin hyvä lappilaisuuden kuva: Sallan tekee erityiseksi se, että kunta menetti toisessa maailmansodassa puolet pinta-alastaan ja rajan taakse jääneet kylät asutettiin kyläkunnittain uuteen Sallaan.

Kansatieteellinen näkökulma tarkoittaa Snellmanin mukaan sitä, että tutkimuksessa

ovat keskeisiä yksilön ajatukset ja kokemukset. Analyysissa tavoitellaan tutkittavien tapaa katsoa maailmaa. Kansatieteelliseksi tutkimuksen tekee Snellmanin mielestä myös kiinnostus jokapäiväiseen, siis arkiseen.

Tutkimus pohjautuu göteborginsuomalaisen, muidenkin kuin sallalaisten, keskuudessa tehtyihin elämäkertahaastatteluihin. Haastattelujen lisäksi käytössä on muun muassa yksi päiväkirja, josta Snellman seuraa sallalaisen tytön vaiheita kymmenen vuoden ajan.

”No minä pääsin sinne paanalle...”

”No minä pääsin sinne paanalle jotakin osaa panemaan autoon. Se oli semmosta, aina yks osa panna paikalleen siinä kolmessa ja puolessa minuutissa. Ja taas tuli uusi auto ja sama osa paikalleen”

Näin muistelee Akseli uransa alkua Volvolla, liukuhinnan äärellä. Autotehdas oli monen sallalaisen ensimmäinen työpaikka Göteborgissa. Yksittäisten muistelusten avulla Snellman rakentaa monipuolista ja yleispätevää kuvaa siitä, miten elämä uudessa kotimaassa pikkuhiljaa asettui uomiinsa. Toiset jaksoivat ja pärjäsivät, toiset eivät. Kaikille haastateltaville Ruotsiin muutto merkitsi niin suurta elämänmuutosta, että he jakavat elämänsäkaaren aikaan ennen ja jälkeen muuton.

Haastateltavien kasvuympäristöä Lapissa

oli leimannut ruumiillinen työ; myös uusilla työpaikoilla pidettiin yllä myyttiä ”työhullusta suomalaisesta”. Snellman huomauttaa aiheellisesti, että mitalin kääntöpuolena oli työkyvyn menettäminen ennen eläkeikää.

Myös Lapissa opitusta suku- ja naapuriravun perinteestä pidettiin Göteborgissa kiinni. Snellmanin mukaan göteborginsuomalaiset omaksuivat melko myöhään ”urbaaniin elämäntavan” ja siihen liittyvän ”privatisoitumisen”. Suvun ja toisten suomalaisten tarjoama turvaverkko olivat pitkään tärkeitä.

Yksi keskeisistä Ruotsissa asumisen alkuaikojen kokemuksista oli kulutuksen lisääntyminen. Muuttaminen tarkoitti myös kulutusyhteiskunnan jäseneksi tuleamista: ”Kun sen ensimmäisen tilinkin sai, katteli että mihin tän rahan pistää. Sitä oli pöytälaatikot täynnä.”

Valtaosassa perheistä pidettiin Göteborgisakin yllä Lapista tuttua sukupuolen välistä työnjakoa. Snellman huomauttaa siitä kiinnostavasta tuloksesta, että göteborginsuomalaiset eivät olleet erityisen aktiivisia yhteiskunnallisesti. Varsinkin naiset jäivät syrjään. Ulla kirjoittaa päiväkirjaansa:

”Hiljaisesta rakkaasta kotikylästä suureen maailmaan. Yritä siinä sitten heti muuttua kovaksi kaupunkilaiseksi ja varmaksi itsenäiseksi ihmiseksi. Ja yritä samalla muuttua aikuiseksi. Ei se ole helppoa.”

Yksi vaikeimmista asioista muuttajille näyttää olleen Lapin luonnosta luopuminen. Erityisesti kaivattiin erämaaisemaa, hiljaisuutta, valoisia kesiä ja kevättalven hankikelejä. Ikävä helpotti, kun muuttajat löysivät Göteborgin ympäristön järviluonnon ja alkoivat kalastaa ja retkeillä – perisallalaiseen tapaan. Kaipuuta helpotti myös se, että muuttajat löysivät Göteborgissa toisensa. Göteborgista tuli ”Sallan suurin kylä” kymmenine suomalaisyhdistyksineen, seurakuntineen, tanssipaiikkoineen ja suomalaista tavaraa myyvine kauppoineen. Seudun valtalehti alkoi julkaista suomenkielistä palstaa. Monelle sallalaiselle kolahti postiluukusta Koillis-Lappi. Mutta kesälomaa odotettiin ”ku joulua”.

Snellmanin mukaan viimeistään siinä vaiheessa, kun lapsenlapset syntyivät, moni hylkäsi haaveen paluumuutosta. Kaikilla ei vieläkään ole aikomustakaan hakea Ruotsin kansalaisuutta: sallalaisuuden ja suomalaisuuden ideasta pidetään kiinni.

Kiehtovaa kansatiedettä

Suomalaisista tuli 1960-luvun alussa Göteborgin suurin maahanmuuttajaryhmä. Vuonna 1962 Suomen kansalaisia asui kaupungissa yli 3 000; vuonna 1970 lähes 4 000 suomalaista muutti kaupunkiin. Vuonna 1980 Göteborgissa asui arviolta 28 000 suomalaistaustaista ihmistä.

Tilastot ovat tilastoja, mutta miten saada selkoa siitä, mitä numeroiden takana on? Millaisia ihmiskohtaloita, millaista yhteisöllisyyttä, millaisia tarinoita ja tuntemuksia?

Näin Snellman hahmottelee tutkimustehäväänsä: Erilaiset lähdemateriaalit asetetaan tutkimuksessa vastakkain, kertomaan erilaista tarinaa samasta aihepiiristä. Analyysissa etsitään yllättäviäkin lähestymistapoja, kuljetaan mieluummin taka- kuin etuovesta.

Snellman kiinnittää valppaasti huomiota siihen, miten haastattelija vaikuttaa aineistoon: pienetkin haastateltavaa kannustavat nyökähdykset ja ynähdykset ohjaavat haastateltavaa vastauksissaan, ”puhumattakaan siitä, mikä merkitys tehdyillä kysymyksillä on”. Snellman viittaakin eräässä meksikolaiskylässä tehtyihin tutkimuksiin, joissa toinen esitteli kylän onnellisena yhteisönä, toinen onnettomana. Toinen tutkija kysyi, mistä ihmiset nauttivat, toinen, mistä ihmiset kärsivät.

Haastattelujen litteroinnissakin joudutaan tekemään monenlaisia valintoja: kuinka paljon puhetta kirjakielistetään, säilytetäänkö muretta, kuullaanko oikein. Kielentutkijan näkökulmasta litteraatti vaikuttaa melko karkealta, mutta sopii hyvin tämän tutkimuksen tavoitteisiin. Alkuperäiset haastattelut saattaisivatkin kiinnostaa esimerkiksi kielellisen vaihtelun tutkijoita.

Tekstintutkijat voisivat puolestaan analysoida litteroituja tekstejä myös muista kuin niin sanottujen sisältömerkitysten näkökulmista. Kiinnostavaa olisi katsoa esimerkiksi tekstien informaation rakentamista, tekstilajia sekä puhujan ja kuulijan rooleja. Kielentutkija saattaisi päätyä samantapaisiin tulkintoihin kuin kansatieteilijä, mutta hän yrittäisi kiinnittää merkitysanalyysinsa tiukemmin haastateltavien tekemiin kielellisiin valintoihin, esimerkiksi siihen, milloin ja miten puhujat viittaavat suomalaisiin ja ruotsalaisiin.

Snellmanin tutkimuksessa perimmäisenä pyrkimyksenä on yritys ymmärtää ”sallalaisen” tarinoita, panna tarinat keskustelemaan keskenään ja suhteuttaa niitä aiempiin tutkimuksiin ja yleisiin käsityksiin. Snellman pitää

runsaan aineiston ja lähteistön langat taitavasti käsissään. Tosin jäin kaipaamaan viittauksia sallalaisten kylähistorioihin ja laajaan fiktiiviseen tuotantoon.

Vakavampi puute on ehkä Hannu Heinäsen kirjoittaman Sallan historian ja Ulla Aatsingin sallalaisuuden historiaa käsittelevien tutkimusten sivuuttaminen. Mielellään olisi luke-
nut myös lappilaisten lehtien suhtautumisesta muuttajiin. Mutta kaikkea ei voi tehdä yhdessä tutkimuksessa, ja tällaisenaankin kirja on laaja

ja kiinnostava lukupaketti.

Ison työn tuloksena on joukko yllätyksetömiä tulkintoja. Snellman itse määrittelee onnistuneeksi sellaisen kansatieteellisen tutkimuksen, josta asianosainen tunnistaa itsestäänselvyyksiä. Tässäkin mielessä tutkimus Sallan suurimmasta kylästä onnistuu hyvin.

Kirjoittaja on Sallassa 1963 syntynyt filosofian tohtori ja kielitieteilijä-tekstintutkija Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa.